

B 15045

3459-2

Z T O J L E O

AZ ÚJKOR VÉGE

1945

EGYETEMI NYOMDA BUDAPEST

HADTÖRTÉNYEI MI
KÖNYVTÁR

B 15045

3.459-2

T O L S Z T O J L E O

AZ ÚJKOR VÉGE

1945

EGYETEMI NYOMDA BUDAPEST

91

TOLSZTOJ NIKOLAJEVICS LEO (1828—1910)

könyvei, „Háború és Béke“, „Karenina Anna“ és „Feltámadás“ stb. a világirodalom remekművei. Gogolylyal és Dosztojevskijjal együtt az orosz forradalom előfutára. Ez a műve közvetlenül az orosz-japán háború után, az első orosz forradalom kitörésekor, 1905-ben keletkezett.

44858

A mű eredeti címe:

KONEC ODNOGO VJEKA

Fordította

TORJAI ANDRÁS

A század elején Oroszország már több, mint ötven éve olyan volt, mint az aláaknázott épület. Az elégedetlenséget a hatvanas években a jobbágyok felszabadításával akarták csökkenteni, de az ellenkező hatást érték el: az elégedetlenség megnőtt. Az országot titkos szövetségek, forradalmi alakulatok, szekták hálóztaák be s a felbomlás a cárok, de főként a cári kegyencek egyre kegyetlenebb intézkedései ellenére is folyton érezhetőbbé vált. Hiába száműzetés, hiába börtön, hiába tömeges kivégzések, a földalatti mozgalom egyre erősödött és úgy látszott, már csak kedvező alkalomra várt, hogy a cári uralmat elsöpörje.

Mindenki azt hitte, hogy az alkalom az orosz-japán háború lesz. Tolsztoj, az akkor már nyolcvanadik éve felé járó író-apostol is meg volt győződve róla, hogy az idő elérkezett. Szégyenletes botrányokról beszéltek: miniszterek elsikkasztották a hadseregnek szánt téli felszerelést s a katonák ezrével fagytak meg a szibériai hóban; tábornokok elsikkasztották az élelmet; a gyárak a frontra használhatatlan lőszert küldtek; a hadvezetésben a kegyenc tábornokok hibát hibára halmoztak s ennek következtében az orosz nép fiai ezrével pusztultak el. A háborút el kellett veszteni. El is veszett. De a nagy forradalomnak még egy újabb nagy háborús veszteségre volt szüksége, hogy kitörhessen és diadalmaskodhassék, — a döntő lépés nem 1905-ben, hanem csak 1917-ben tört ki.

Tolsztoj az orosz-japán háború végén támadt feszültséget, az úgynevezett kadett-forradalom előzményeit ragadta meg arra, hogy „Az újkor vége“ című tanulmányában eszméinek tömör összefoglalását adja. Ma, kerek

negyven év távlatából, világosan látjuk, hogy a nagy apostol tévedéseit hol követte el. Tolsztoj és a diadalmas orosz forradalom csak egyetlen pontban találkozik. Ez az egy pont azonban a legfontosabb: a humánium. Tolsztoj államellenes keresztény anarchiája nem volt józan. Sokkal több volt benne az érzelmes rousseau-i civilizáció-gyűlölet, semhogy reális lehetett volna. Tolsztoj tanulmányát ma már nem is szabad megvalósítandó javaslatnak tartani. Jelentősége abban van, hogy betekintést enged abba a forrongó érzelmi feszültségbe, amely az orosz forradalmat megelőzte. A tanulmány roppant feddő beszéd, amelyet a nagy prédikátor a világ egész népének tartott. Ma, amikor a tanulmány naivitásait, tévedéseit, sőt baklövéseit olvassuk, mégsem szabad mosolyognunk. Gondoljuk meg, hogy abból a humánumból, amelyet e tanulmány kimond, fakadt az orosz nép nagy forradalma is; az orosz nép életformájának végleges megoldása. Tolsztojt inkább szívvel kell olvasni, mint ésszel, mert szívvel írt és nem ésszel. Az értelem, a józanság, a valóság emberei, akik utána következtek és akik a nagy művet megvalósították, más irányt követtek: a következetességet, az erélyt és a realitást. De, hogy munkájuk sikerült, azt annak lehet köszönni, hogy Tolsztoj a talajt már előkészítette.

A KIADÓ.

„Az emberre még sohase várt ennyi munka. Korunk a forradalom kora, a szó egészen szoros értelmében, — de nem az anyagi, hanem a morális forradalom kora. A szociális rend és az emberi tökéletesség magasabb foka van kialakulóban.“

Channing.

„Az igazságot meg fogjátok ismerni és az igazság benneteket meg fog szabadítani.“

János ev. 8, 32.

A korszak és a korszak vége az evangélium nyelvén nem valamilyen század elejét, vagy végét jelenti, hanem világszemlélet, hit, az emberi közösség bizonyos fajtájának végét, — és más világszemlélet, más hit és az emberi közösség más fajtájának kezdetét. Az evangélium azt mondja, hogy egyik korszakból a másikba való átmenet idején a válság egész sereg jele nyilatkozik meg: árulás, hazugság, kegyetlenség, nagy háborúk és a törvénytelenység következtében a szeretet megfagy.

E szavakat nem magyarázom természetfölötti jóslatként, hanem úgy, hogy azok az igazságot tárják fel. Ha az emberek által előbb gyakorlott életrendet és hitet valami új váltja fel, ha az elaggott elhull és helyébe új lép, akkor okvetlenül a nagy megrázkódtatások egész sora jelentkezik, kegyetlenség, árulás, hazugság, a törvénytelenységnek minden faja és neme és a törvénytelen állapotban a szeretetnek meg kell fagyni, annak a szeretetnek, amely az emberi közösség legkevésbé elengedhető tényezője és alapja.

Azt hiszem, hogy a keresztény népek élete ma, éppen ma, végső határhoz érkezett: a pusztuló régi és a kezdődő új korszakot elválasztó határhoz. Azt hiszem, ma, éppen ma, kezdődött el a nagy átalakulás válsága, amely a keresztény világban már kétezer éve készülődik, a váltság, amely nem más, mint, hogy a hatalom és a szolgaság szellemén nyugvó, meghamisított kereszténység helyébe az értelmes emberi lénynek járó, valódi szabadságon és egyenlőségen nyugvó valódi kereszténység lépjen. Külső jelét az osztályok és népek között viselt szenvedélyes harcokban látom, a gazdagok rideg keményszívűségében, a szegények kétségbeesésében és keserűségében; az államoknak értelmetlen, örült és egyre növekvő fegyverkezésében egymás ellen; az utopista, visszataszító, erőszakos szellemükben, elrémitő lelkiismeretlenségükben, világmegváltó eszmék elterjedésében; a fölösleges, ostoba, naplopó hajszállhasogatásban és böngészésben, amit tudományoknak neveznek s amelyről azt hazudják, hogy a legfontosabb szellemi tevékenység; a művészet elszomorító mértéktelenségében és romlottságában, kivétel nélkül a művészet minden ágában; legelsősorban azonban abban, hogy a vezető emberekben a vallásnak egyetlen szikrája sem él, sőt éppen ezek a vallás törvényeit tudatosan megtagadják; e helyett azt vallják, hogy józan és okos dolog, ha az erősek a gyengéket elnyomják; így aztán az életben szemérnyi értelem sem marad.

Arra a kérdésre, hogy a keresztény népek miképpen kerültek abba a helyzetbe, amelyben ma vannak, a válasz: az előzmények igen régi időkre nyúlnak vissza. Az előzményeket ott kell keltezni, ahol a kereszténységet államvallássá tették. Az állam, amelynek alapja a hatalom és az erőszak, amelynek életformája és létfeltétele, különösképpen a törvényeknek, az egyházi törvényeknek is valóvak engedelmesség, az állam, amely büntetés, megtorlás, hadsereg, háború nélkül nem állhat fenn, az állam, amely vezetőjének csaknem isteni jelentőséget tulajdonít, amely uralkodói székébe az erőszakot és a gazdagságot helyezi: ez az állam, ez a berendezkedési forma az, amely a kereszténységet felszívta, — azt a kereszténységet, amely

minden ember teljes egyenlőségét és szabadságát hirdeti, amely Isten parancsát mindennemű emberi törvény fölé helyezi, amely nemcsak minden erőszakot, minden megtorlást, minden háborút megtagad, hanem ezenfelül azt is követeli, hogy az ember szeresse ellenségét, amely nemcsak az erőszak és a gazdagság trónra helyezését nem viseli el, hanem királyának éppen a türelmet és a szegénységet tekinti, — ezt a kereszténységet a pogány államfő természetesen nem igazi, hanem meghamisított alakjában magára vette, olyan meghamisított alakjában, amely mellett a pogányság nyugodtan tenyészhetett. S a fejedelmek, mivel tanácsadóikkal együtt a kereszténység lényegét legnagyobb részben egyáltalán nem értik meg, tökéletes jóhiszeműséggel felháborodnak az embereken, akik az igazi kereszténységet vallják és hirdetik, sőt ezek az uralkodók az embereket a legjobb lelkiismerettel elítélik, száműzik és megtiltják nekik, hogy a kereszténységet valódi értelmében vallhassák. A papság rendelkezést bocsát ki, amelyben megtiltja az evangélium olvasását és a magyarázat kizárólagos jogát önmagának tartja fenn, agyafúrt álnokságot eszel ki az állam és az egyház egybekapcsolásáról, fényűző és szédítő szertartásokat vezet be, amelyek a népet elkápráztatják. Az emberek többsége századokon át úgy él, hogy kereszténynek tartja magát, mialatt a valódi kereszténység századrészéről halvány sejtelme sincs.

De ha az állam tekintélye még oly nagy volt is, ha diadala még oly soká tartott volt és ha a kereszténység még oly kegyetlen elnyomatás alatt szenvedett is, — az egyszer kimondott igazság, amely az ember belső lényét kinyilatkoztatta, mert ez a kereszténység lényege, semmi más, — nem maradhatott rejtve és nem vesztetett el. Ez az állapot minél tovább tartott, a türelem és a szeretet keresztény tanítása és az erőszak és a hatalom állama között levő különbségnek annál inkább ki kellett tűnni.

Legyen az a világ legnagyobb gátja, egyetlen kis forrás élő vizét az se tudja feltartóztatni. A víznek utat kell törnie és utat tör, akár a gáton át, akár a gát mellett, akár a gát alatt. Az egész csupán idő kérdése. Az állam-

hatalom alá rejtett kereszténységre vonatkozóan a helyzet ugyanez. Az állam az élő vizet sokáig feltartóztatta, de az idő elkövetkezett, a kereszténység a gátat áttöri és a romokat magával rántja.

A válság oka.

A válságos átalakulás oka ma is, mint minden elmúlt és minden jövő forradalom oka, vallásos természetű.

Az ember megszokta, hogy valláson a látható világ fölé elgondolt, bizonyos rejtelmes képzeteket értsen, vagy talán sajátos szokásokat, kultuszt, amely az emberben az erőket ébren tartja, gondolatokat, amelyek az embert megvigasztalják, bátorítják, esetleg a világ keletkezésére vonatkozó magyarázatokat, erkölcsi életelveket, amelyeket isteni parancs szentesített. Az igazi vallás azonban mindenekelőtt nem más, mint a legmagasabb, minden élő emberben közös és egyenlő törvény megnyilatkozása.

A kereszténység előtt a különböző népeknél magasabb, az egész emberiségre kiterjedő vallásos törvény élt. Ez a törvény azt hirdette, hogy az embernek, ha boldog akar lenni, nem szabad önmagáért élni, hanem az egész emberiségért. Ez a kölcsönös szolgálat törvénye, amit Laotse, Kungtse, Ézsaiás, Buddha és a stoa hirdetett. Voltak, akik ezt az igazságot megértették és a törvény nagy és jó hatását felismerték. A fennálló életrend azonban, amelynek alapja nem a kölcsönös szolgálat, hanem a hatalom volt, minden berendezkedést annyira át és áthatott, hogyha néhányan a kölcsönös szolgálat törvényének jó hatását felismerték is, továbbra is az erőszak törvénye alatt éltek. Ez utóbbit a fenyegetés és megtorlás szükségességével igazolták. Számukra úgy tűnt, hogy a rossz megfenyegetése és megtorlása nélkül a rosszal közösségben élni lehetetlen. A társadalom egy része a rend fenntartásának és az embereknek a törvény szavával való megjavításának feladatát vállalta, vagyis a hatalmat és az erőszakot alkalmazta. Ezek parancsoltak, a többiek engedelmessé váltak. A parancsolók azonban éppen a hatalom gyakorlása következtében megromlottak s ez nem is történhetett másként. Mivel pedig megromlottak, nemhogy a többi

embert nem javították meg, hanem saját romlottóságukkal mindenkit megfertőztek. Az engedelmeskedőket viszont a hatalom és az erőszak, a hatalmasok utánzása és a szolgálai meghódolás rontotta meg. Ezerkilencszáz évvel ezelőtt aztán megjelent a kereszténység. A kereszténység a kölcsönös szolgálat törvényét újult erővel megszilárdította és azokat az okokat, amiért a törvényt nem lehetett beteljesíteni, feltárta.

A keresztény tanítás különös világossággal kimondta, hogy ennek oka a törvény hamis értelmezése volt, amely hitt az erőszakos megtorlás szükségességében. Kijelentette, hogy: ez pedig törvénytelen. A megtorlás minden feltétel nélkül rossz. Különböző oldalakról megmutatta, hogy az emberiség legnagyobb nyavalyája miképen származik éppen az erőszakos hatalom gyakorlásából, amelyet általában a másik emberen végrehajtott megtorlás ürügye alatt üznek. A keresztény tanítás a megtorlásnak nemcsak igazságtalan, hanem káros voltát is bebizonyította. Kifejtette, hogy az erőszakos hatalom nyomása alól való megszabadulás egyetlen módja, ha azt az ember türelemmel és ellenállás nélkül elviseli. „Megmondatott a régieknek: szemet szemért, fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, hogy ne álljatok ellene a rossznak; ha valaki megüti jobbarcodat, tartsd oda neki a balt.“

A tanítás azt mondja: ha az ember más ember bírójaként, aki erőszakot alkalmazott, ismét erőszakot alkalmaz, akkor nincs többé megállás, mert akkor az erőszakot folytatólagosan alkalmazni fogják. Az erőszak megszüntetéséhez szükséges, hogy egyetlen ember se alkalmazzon többé erőszakot semmiféle körülmények között, de legkevésbé a szokásos megtorlás ürügye alatt.

Ez a tanítás azt az egyszerű és magától értetődő igazságot erősíti meg, hogy a rosszat nem lehet rosszal elpusztítani. Az erőszak gonoszságának csökkentésére az egyetlen módszer, ha mindennemű erőszaktól tartózkodunk.

A szavak világosak és határozottak. A megtorlás igazságosságáról szóló hamis eszme, amely az emberi élet feltételeinek egyik legfontosabbja lett, olyan mély gyökeret vert és a keresztény tanítás felől oly sok ember volt tu-

datlanságban, vagy pedig oly sokan ismerték azt meg-hamisított alakjában, hogy azok a népek, amelyek a kereszténységet felvették, az erőszak alkalmazását tovább folytatták. Az emberiség vezetői a keresztény világban azt hitték, hogy a kölcsönös szolgálat tanítását a lázadás tilalma nélkül is föl lehet venni: nem látták, hogy az egész tanításnak ez a kulcsa. A kölcsönös segítség törvényét a lázadás tilalma nélkül elfogadni éppen olyan, mint alapépitmény nélkül kupolát emelni.

A keresztények, akik azt hiszik, hogy a lázadás tilalma nélkül életüket be tudják rendezni és olyan életet tudnak élni, amely a pogányokénál különb, nemcsak folytatják azt, amit a nem keresztény népek tettek, hanem ennél sokkal rosszabbat követnek el: egyre jobban és jobban eltávolodnak a keresztény étlettől. A kereszténység lényege éppen azért, mert tökéletlenül vették fel, egyre jobban elrejtőzött. A keresztény népek végtére is eljutottak abba a helyzetbe, amelyben ma vannak, hogy egymással ellenséges hadseregekké züllöttek, amelyek minden erejüket az egymás elleni fegyverkezésre fordítják és bármely pillanatban készek egymást szétmarcangolni. Igen, addig züllöttek, hogy nemcsak egymás ellen fegyverkeznek, hanem egymás ellen olyan nem keresztény népeket is fölfegyvereznek, amelyek gyűlölik a keresztény népeket és felláznak ellenük. Így jutottak a keresztény népek odáig, hogy életükkel nemcsak a kereszténységet, hanem minden magasabb törvényt is tökéletesen megtagadtak.

A kölcsönös segítségnek és a lázadás tilalmának legfelsőbb törvényei feledésbe merültek: — ez a mai válságos átalakulás okai közül a legfontosabb.

A lázadás tilalma.

De az, hogy a keresztény tanítás a rossznak rosszal való megtorlását és bosszúját értelmetlennek és kártékonynak mondja, mert a rosszat csak növeli, nem elég. Azt is megmutatta, hogy a rossz ellen való erőszakos lázadás tilalma, az erőszaknak harc és ellenállás nélküli elviselése a szabadság elérésének egyetlen módja. A szabadság pedig az, amire az ember született. A keresztény-

ség megmutatta, ha az ember fölveszi a harcot az erőszakkal, önmagát fosztja meg szabadságától. Mert ha önmagát feljogosítva érzi az erőszakos tette, ezzel elismeri másnak az ő ellene elkövetendő erőszak jogát is. Az erőszak, amely ellen küzd, őt is legyőzheti. De ha győz is, mivel a külső harc területére lépett, mindig abban a veszélyben forog, hogy elkövetkezik az idő, amikor egyszer csak alul marad.

Csak az az ember lehet szabad, aki céljául a legmagasabb, az egész emberiséggel azonos és közös törvény betöltését tűzi ki. Ennek teljesítése elé akadály nem is gőrdülhet. A keresztény tanítás megmutatta, hogy az erőszak csökkentésének és a tökéletes szabadság elérésének egyetlen módja ez: az ember adja meg magát és harc nélkül viseljen el minden erőszakot, bármilyen legyen az.

A kereszténység természetesen az ember szabadságát hirdeti olyan magától értetődő előfeltételek alatt, hogy az ember egész jelentőségükben megtartja a legmagasabb törvényeket.

Aki ezt egész súlyában megérti és a törvényt megfogadja, az felszabadult. Az emberi erőszakot megadásal elviselik, de az embereknek nem engedelmességeknek olyan dolgokban, amelyek ellentmondanak a legmagasabb törvényeknek. Így éltek az első keresztények, mert kevesen voltak és pogányok között laktak. A kormánynak olyan dolgokban megtagadták az engedelmességet, amelyek a legmagasabb törvénynek, amit Isten törvényének neveztek, ellentmondottak. Üldözték őket és kivégezték őket, de az embernek nem engedelmességek és szabadok voltak.

Amikor azonban egész népek, amelyek addig az erőszakra alapított és erőszakkal fenntartott állam rendjében éltek, a külsőséges megkeresztelkedés révén keresztények lettek, teljesen megváltozott a kereszténység magatartása a hatalommal szemben. A kormányzat a neki behódolt papságon keresztül azt kezdte hirdetni, hogy az erőszak és a gyilkosság megengedett, ha az igazság nevében való megtorlás, sőt ezzel az ember a szegényeken és elnyomottakon segít. A kormányzat az alattvalókkal

a hűségesküt is letétette. Az ember nemsokára szégyennek kezdte tartani, ha az erőszakot harc nélkül kellett elviselnie; legszentebb kötelességének érezte, hogy magát a kormányhatalom alá vesse. Így lett belőle szolgál. És mivel ebben a szellemben nevelkedett, szolgálását nem szégyelte, hanem kormányzatának hatalmára olyan büszke lett, mint amilyen büszke csak olyan szolgál lehet, aki henceg urának nagyságával.

A kereszténységnek ehhez az eltorzulásához az újabb időkben más hazugság is került s ez a keresztény népeken a szolgák bilincset még szorosabbra vonta. Ez a hazugság az, hogy agyafurt választási rendszer segítségével és a kormányzat embereinek kiküldésével a népeket rábeszélte, s a nép megválasztott valakit, aki a népet majd a kormányzatban képviseli s általa a nép maga is a kormányzat részesévé válik. Így aztán, úgymond, az, aki a kormányzatnak engedelmeskedik, önmagának engedelmeskedik s így tulajdonképpen szabad. A csalás elméletileg is, gyakorlatilag is eléggé átlátszó, — gondolná az ember. Hiszen akár a népképviselési rendszerben, akár az általános választójoggal a nép saját akaratát nem tudja kifejezésre juttatni. Nem tudja először is azért, mert sok milliónyi népnek általános és közös akarata egyáltalában nincsen, de nem is lehet; másodszer pedig, mert ha ilyen közös akarat lenne is, azt soha szavazattöbbséggel érvényre juttatni nem lehet.

Arról egyáltalában nem is kívánok beszélni, hogy a nép által választott képviselők, akik a kormányzatban résztvesznek, rendelkezéseiket nem a nép javára tekintettel hozzák és a népet nem a választók szellemében kormányozzák. A képviselőket csaknem kizárólag az a szempont vezeti, hogy megtartsák hatalmukat a pártok küzdelmében. Minderről nem kívánok beszélni. De nem kívánok beszélni arról a veszedelmes hatásról sem, amelyet ez a csalás hazugságaival, a nép elbutításával, vagy megvásárolhatóságával idéz. A csalás különösen azért veszedelmes, mert a népet elégedetté teszi a szolgálattal. Mindenki, aki ebbe beugrik, azon az elégedettség is erőt vesz. Azok, akik felülnek a csalásnak és azt képzelik: ha

a kormányzatnak engedelmeskednek, önmaguknak engedelmeskednek, sohasem fognak már az emberi hatalmi szónak ellenállni tudni. Még akkor sem, ha az személyes ízlésükkel, vagy érdekükkel, vagy vágyaikkal, vagy akár a legmagasabb szellemi törvénnyel és lelkiismeretükkel ellenkezik. Ha a látszat szerint a nép önkormányzattal rendelkezik is, a kormányzat tettei és intézkedései éppoly kevésbé a nép akaratából történnek, mintha az állam rendje önkényuralom lenne. Az ember olyan börtönbe zárt fogolyhoz hasonlít, aki azt hiszi, hogy szabad, mert jogában áll a börtönőrök választásánál leadni szavazatát.

Az önkényuralommal kormányzott Dahomey állam alattvalója tökéletesen szabad lehet, ha az állam erőszakoskodásának, amelyet nem fogad el, magát önként aláveti; az alkotmányos állam alattvalója viszont mindig **szolga, mert abban a hiszemben él, hogy a kormányzásban résztvesz, vagy bármikor, amikor akar, részt vehetne, mert az ellene elkövetett erőszak törvényességét elismeri és az erőszaknak minden intézkedését elfogadja.**

Az alkotmányos államban az emberek azt képzelik, hogy szabadok s éppen e hit következtében veszítik el még halvány sejtelmét is annak, hogy mi a szabadság. A nép azt hiszi, hogy önmagát felszabadította, közben a kormányzattal szemben egyre szolgálabb és szolgálabb lesz. A népek folytonosan növekvő szolgaságát semmi sem igazolja inkább, mint az álszocialisztikus elméletek sikere és térhódítása, vagyis: a népek a szolgaságban egyre mélyebben merülnek el.

Az általános fegyverkezés és a háború mellett a meghamisított kereszténység szellemében élő népeknél a szabadság elvesztésének főoka az volt, hogy megszegte a lázadás tilalmát.

Külső okok.

A kereszténység tanítása: lázadni tilos. Ez a tanítás veszett el a keresztény népek között s ez volt az ok, amiért a népek egymás ellenségei lettek; ez volt az irtózatoss zavarok és az egyre növekvő szolgaság oka. Az

emberiség azonban elkezdte elviselhetetlennek tartani a szolgaság terhét. Ez a ma kezdődő és fenyegető nagy forrongás legmélyebb és legáltalánosabb eredete. A korban nyugvó és közvetlen két ok, amely miatt a válság éppen ma tör ki, hogy: először, — a keresztény világ népei szüntelenül növekvő katonai fegyverkezés örületeibe estek, másodsor, — a dolgozó népnek napról-napra kínosabb inségben kell élnie. A népet ugyanis törvényes és természetes jogától, hogy a földet megművelhesse, megrobolták.

Ez a két ok megvan minden keresztény népnél, de az oroszország történeti életfeltételeinél fogva a nép ezeket a többieknél közvetlenebbül éli. A válságnak éppen ma kellett kitörnie, nemcsak azért, mert kormányzata ebbe az eszeveszett háborúba beugratta,* hanem azért is, mert az orosz nép a hatalommal szemben mindig más magatartást tanúsított, mint a többi európai nép. Az oroszok a hatalommal szemben sohasem fogtak fegyvert és ami a legfontosabb: soha a hatalomban nem vettek részt s így őket a részvétel által a romlás sohasem tudta kikezdeni.

Az orosz nép a hatalmat sohasem látta olyan jónak, amiért az embernek küzdenie kellene s így nem esett az európaiak hibájába. A hatalmat mindig rossznak érezte, amelytől a legjobb, ha valaki távortartja magát. Az orosz nép többsége inkább elviselte a hatalmasok legkínosabb üldözését is, de sohasem vállalta a felelősséget, hogy résztvegyen a hatalomban. Így történt, hogy az oroszok nagy többsége mindig alávetette magát a hatalomnak és aláveti annak magát ma is, nem azért, mintha nem tudná lerázni magáról, mint azt a forradalmárok tanítják, a hatalomban nem azért nem vesz részt, mert talán benne nem tudna résztvenni, hanem, mert megszámlálhatatlan többségében mindig inkább alávetette magát a hatalomnak, mintsemhogy akár részt követelt volna belőle, akár harcolt volna ellene. Éppen ezért Oroszországban a korlátlan hatalom diadalmaskodott. Diadalmaskodott az erős

* T. i. az orosz-japán háborúba. (A kiadó.)

ember, aki uralkodni akar, a gyenge fölött, aki uralkodni nem akar.

A varégek elhivatásáról szóló legenda bizonyára csak akkor keletkezett, amikor a varégek már legyőzték a szlávokat. Ez a körülmény eléggé hangsúlyozza a tényt, hogy az oroszok milyen viszonyban álltak a hatalommal, sokkal azelőtt, még mielőtt megkeresztelkedtek. „Mi magunk a hatalom bűnéből nem kívánunk részt. Ha ti nem tartjátok bűnnek, ám jöjjetek és uralkodjatok“. A hatalommal szemben tanúsított ilyen viselkedésből érthető, hogy az oroszok az önkényuralkodók hatalmának is megadták magukat. Ezek az uralkodók gyakran nem is voltak oroszok, mint Rettenetes Iván, vagy II. Miklós.

Az oroszok az ókorban a hatalmat és a hatalom alkalmazását így fogták fel, de így fogják fel ma is. Ez az egy biztos: mint más országban, úgy a népet itt is ugyanazok a kísértések csábították. Az elmúlt időben az események a keresztény embert nemcsak megadásra kényszerítették, hanem arra is, hogy a kereszténységnek ellentmondó szellemnek engedelmességen. Ennek azonban csak a felső, a romlott osztályok ültek fel. A nagy többség a hatalommal szemben tanúsított ellenérzését mindvégig megőrizte: az ember tartsa helyesebbnek, ha a hatalomtól szenvednie kell, semminthogy résztvegyen a hatalomban.

Annak oka, hogy az orosz népnek a hatalommal ilyen viszonya van, a következő: az orosz nép a valódi kereszténységet sokkalta mélyebben őrizte meg. Tudta, hogy ez a testvériség, az egyenlőség, a szelídség, a szeretet tanítása. Ez a kereszténység határozott különbséget tesz a hatalomnak szóló megadás és engedelmesség között. Az igazi keresztény a hatalomnak megadhatja magát, sőt harc nélkül az erőszak minden formájának meg is kell, hogy adja magát, de neki sohasem engedelmességet, mert tevékenységének törvényességét sohasem ismerheti el. A kormányzatok ugyan általában, az orosz kormányzatok pedig különös erővel arra törekedtek, hogy a hatalommal szemben tanúsított e valódi keresztény magatartást elnyomják az úgynevezett orthodoxiával, — de a ke-

resztény szellem, a hatalom előtti passzív megadás és engedelmesség között levő különbség, a munkás orosz nép nagy számában tovább élt.

Az orosz nép e kérdések iránt sohasem vesztette el érzékét s a kereszténység és az államhatalom között a határt mindig megvonta. Különös erővel és határozottsággal vonták meg a határt a finomságokra érzékeny keresztények, akik az orosz orthodoxia meghamisított tanításához soha sem csatlakoztak. Ezek az úgynevezett szektariánusok. Ezek a keresztények, bármilyen névvel lássák is el őket, a kormányzat hatalmának törvényességét ma sem ismerik el. A többség a hatalomnak, bár azt törvénytelennek tartja, félelemből aláveti magát, a kisebb rész pedig ravaszsággal megkerüli a követeléseket, vagy pedig elmenekül a rendelkezések elől. Mikor aztán az államhatalom az általános védkötelezettséget bevezette s így a kereszténység összességének kesztyűt dobott, mert minden embertől azt követelte, hogy bárki legyen is, álljon készen a gyilkosságra, akkor az orthodox oroszok közül is igen sokan felismerték a kereszténység és az államhatalom között levő ellentétet.

A nem orthodox szektariánusok pedig ugyanakkor elkezdték megtagadni a katonai szolgálatot. S ha ilyen ember nem volt is sok, — ezer behívott közül talán csak egy — ennek az egy engedetlenségnek nagy volt a hatása különösen azért, mert a kormányzat kemény büntetését és üldözését hívta ki. Most aztán már nemcsak a szektariánusoknak, de minden oroszoknak kinyílt a szeme és lelepleződött a hatalom keresztényietlen követelése. Aki eddig nem gondolkozott az isteni és emberi törvény különbözőségéről, az most szemtől szemben látta az ellentétet. A népben pedig a szellem felszabadulásának láthatatlan, rejtett, ellenőrizhetetlen munkája kezdődött meg.

Ez volt az orosz nép helyzete amikor kitört a borzasztó és minden mentséget meghazudtoló japán háború. Ez a háború volt az az egészen kicsiny utolsó lökés, amely nyilvánvalóvá tette akár a műveltebb, akár az elégedetlenebb emberben a láthatatlan belső munkát. Így lett a szellem láthatatlan munkájából közvélemény. Most vált

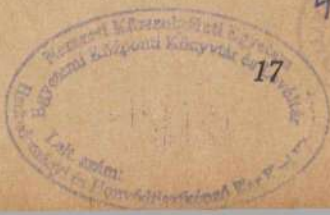
szükségessé először, hogy egész Oroszországban elszórtan élő, érett, megállapodott korú embereket, a tartalékosokat, a kétségen felül örült és kegyetlen szándék miatt elszakítsák családjuktól, s komoly emberi munkájuktól. Így lepleződött le az egész nép előtt a kormányhatalom törvénytelenége és vétkessége.

Ez az egységes tudat a legkülönbözőbb és legjelentékenyebb dolgokban nyilatkozott meg: a tartalékosok megtagadják a hadseregbe való belépést, a szökések napirenden vannak, sokan megtagadják a fegyverhasználatot, vagy nem indulnak támadásra, különösen pedig rohamra, zavargások alkalmával saját honfitársaik ellen fegyverüket nem használják s ami a leglényegesebb, egyre gyakrabban és egyre többen vonakodnak felesküdni a zászlóra és bevonulni katonai szolgálatra. A jelenkorban az oroszok túlnyomó többsége számára a kérdés egész nagyságában világossá vált: vajjon az ember milyen felelősséggel tartozik Istennek, önmagának, lelkiismeretének, ha a kormányzatnak engedelmeskedik, olyan esetben, ha a kormányzat megtagadja a keresztény törvényt?

Ez a kérdés az, amely tudatosodott az orosz népben.
Ez az elkövetkező válság egyik oka és talán az egész világra kiterjedő válság oka is.

További okok.

A küszöbön álló válságos átalakulás további külső oka, hogy a munkás néptől a föld használatára vonatkozó természetes, törvényes jogát elvették. Ez a rablás a keresztény világ népeinél már odáig jutott, hogy a dolgozók egyre nagyobb és nagyobb ínséget voltak kénytelenek elviselni s ezzel arányban egyre nőtt gyűlöletük és elkéseredésük a munkát élvező osztályok iránt. Ez az ok Oroszországban különösen hatékony, mert itt a dolgozók igen nagy százalékban földművesek. Az oroszok a népesség nagyarányú növekedése és a földszükség folytán már azon a ponton állanak, hogy vagy elhagyják a megszokott földműveséletet, amelynek keretében meg akarták valósítani a keresztény együttélést, vagy megtagadják az engedelmességet, a kormányzatnak, amely támogatja a birtokosokat a földrablásban.

Az általánosan elterjedt nézet az, hogy a rabszolgaság legszigorúbb formája, mikor a személyes ember szenved a szolgaságban. Az egyik ember a másikkal azt teheti, ami neki jól esik. Kizsákmányolhatja, megcsönkíthatja, megölheti. Ezzel szemben, úgy látszik, nem is szolgaság az, ha az embert a föld használatának jogától fosztják meg. Itt mindössze csak emberi jog eltulajdonításáról van szó. Igazságtalan gazdasági intézkedés.

Ez a nézet azonban egészen hamis.

Az, amit József Egyiptomban elkövetett, amit minden hódító a legyőzött néppel tesz, amit ma az egyik ember a másikkal tesz akkor, ha megfosztja a föld használatának lehetőségétől, az a legirtózatosabb és legkegyetlenebb rabszolgaság. Aki személyében szolgál, az egyetlen ember szolgálja; de, akit a föld használatától fosztottak meg, az mindenkinek a szolgálja. A személyes rabszolga ura, bárveszteti, nem fogja szünet nélkül dolgoztatni, nem fogja szem elől téveszteti, mert ha a szolgát nem akarja elveszteti, nem fogja szünet nélkül dolgoztatni, nem fogja kínozni és nem fogja éheztetni. A földtől megfosztott szolgának azonban az erőszak kényszere alatt folyton dolgoznia kell. Ez az ember szenvedni és éhezni fog, soha egyetlen percre nem lehet gondtalan, ami azt jelenti, hogy nem szabadulhat fel a gonosz, kapzsi, hataloméhes emberek önkénye alól.

A föld szolgájának ínsége azonban még ebben sem mérül ki. Az ínség lényege az, hogy nem élhet tisztességes életet. Gazembernek kell lennie, hogy meg tudjon élni. Mivel nem a föld műveléséből él, mivel nem a természetel küzd, feltétlenül az emberrel kell küzdenie: erőszakkal és ravaszsággal össze kell csálnia azt, amit a földből ki tud csikarni vagy azt, amit más ember munkájából el tud hódítani.

A föld szolgaságáról azt állítják azok, akik elismerik, hogy a népet a föld használatának jogától megfosztották: a rabszolgaság fennmaradt csökevényes alakja. Ez azonban egyáltalában nem igaz. A föld szolgasága mindennemű rabszolgaság gyökere és ősfarmája. Minden más

szolgaság ebből fakad és ebből növekszik és a személyes szolgaságnál határtalanul kínosabb és nehezebb. A személyes szolgaság a föld szolgaságának csak egyik alakja és visszaélés vele. Ha tehát az embert személyében felszabadítják, még korántsem szabad, ha ugyanakkor földet nem adnak neki. Mi történt? Mindössze csak a visszaélést szüntették meg. Így történt ez Oroszországban is, amikor megszüntették a jobbágyságot és parányi földcskéket osztottak. Csalás volt ez, amely a helyzet nehézségét csak rövid időre oldotta meg.

Az orosz nép ezt mindig jól megértette. A jobbágyság idején azt mondta: Mi a tietek vagyunk, de a föld a mienk. A felszabadítás idején az egész nép kivétel nélkül a föld felszabadítását is várta és követelte. A népet azonban megcsalták. Kevéske föld adományozásával befogták a szemét: s egy időre el is hallgatott. Csak, amikor megnőtt a népesség száma, akkor jelent meg a kérdés újra, most azonban már egészen világos és határozott alakban.

Amíg a nép jobbágyságában élt, a föld haszonélvezete olyan mértékben volt az övé, amennyiben létének fenntartásához feltétlenül kellett, hogy az övé legyen. Amint a népesség növekedett, a föld új elosztásával nem törődött a kormányzat és a földbirtokosság. A nép előtt az az elv rejtve maradt, amely szerint az elosztás történt. Amikor aztán megszűnt a jobbágyság, az elosztás gondja a kormányzatra hárult. A nép gazdasági életlehetőségéről a kormányzatnak kellett gondoskodnia. Jólétről persze szó sem lehetett. A parasztnak a földhöz való jogát egyszersmindenkorra állapították meg és az, hogy növelheti a földet, ki volt zárva. A nép azonban szaporodott s egyre inkább látta, hogy ilyen módon nem élhet tovább. Arra várt, hogy a kormányzat meg fogja változtatni a rendelkezését. Várt tíz évig, húsz, harminc, negyven évig, de a földet a földbirtokosok szerezték meg és a nép választhatott: vagy éheznie kell, és nem szabad, hogy utódai legyenek, vagy földműves életét teljesen feladja és iparossá kell válnia. Fél évszázad telt el, a helyzet egyre rosszabbodott s végül elérkezett arra a pontra, hogy az az életrend, amely a keresztény léthez feltétlenül kell,

romlásnak indult. Nemcsak hogy a kormányzat a parasztnak nem adott földet, de a földet saját cinkosainak adta és ezeket birtokukban meg is védte, de nemcsak hogy megvédte, hanem a nép tudomására hozta, hogy ne is remélje a föld felszabadítását. Ezek után európai módra ipari életet kezdett berendezni gyári munkásfelügyelőkkel és csodálkozott, mert a nép ezt gonosznak és bűnösnek bélyegezte.

Az orosz nép ínségének főoka, hogy megfosztották a földhöz való törvényes jogától. Az Európában és Amerikában élők elégedetlenségének is ez az oka.

Az engedetlenség megtagadásának következménye.

Az orosz nép sajátos tulajdonságai és életfeltételei következtében jóval előbb, mint a többi keresztény nép, arra a belátásra jutott, hogy minden ínség az államhatalom iránti engedelmességből fakad. Ennek a tudatnak birtokában nyugszik és abban a törekvésben, hogy megszabaduljon a hatalomtól, hitem szerint, annak a válságos átalakulásnak a magva, amely nemcsak az orosz, hanem minden keresztény népre elkövetkezik.

Azok a népek, amelyek az erőszakra épített államban élnek, mindig azt hiszik, hogy az államhatalom megsemmisítésének feltétlenül végzetes következménye kell, hogy legyen.

Az a feltevés azonban, hogy a nép biztonságát és jólétét a kormányzatnak lehet köszönni, teljesen önkényes. Nagyon is jól ismerjük hátrányát és előnyét, ha ugyan ilyesmi egyáltalában van, annak a hatalomnak, amely alatt élünk. De nem ismerjük annak a népnek a helyzetét, amely kiküszöbölte az államhatalmat. Ha az ember emlékezetében felidézi azoknak a kicsiny közösségeknek életét, amelyek a nagy államok körén kívül éltek és élnek, azt kell mondani, hogy ezek a közösségek, amelyek a rendezett társadalmak előnyeit élvezik, de az államhatalmat nem ismerik, annak az ínségnek századrészét sem kénytelenek elviselni, mint azok az emberek, akik engedelmessé válnak az erőszaknak.

Írásműveimben gyakran rámutattam arra, hogy mivel rémítik a népet: ha nincs államhatalom, akkor a gonoszabb ember diadalmaskodik, s a jobbat elnyomja. De viszont éppen ez az, ami már régen megtörtént s ami ma is történik, mert a hatalom mindenütt a rosszabb ember kezébe került. S ez másként nem is lehet, mert csak a gonoszabb ember képes arra a sok alattomoságra, aljasságra, kegyetlenségre, amely a hatalom alkalmazásához elengedhetetlenül szükséges. Gyakran rámutattam arra, hogy minden visszaélés, mint például a kevesek kezében felhalmozott óriási vagyon s a többiek koldusszegénye, a földbirtok olyanok kezében, akik nem dolgoznak, végül, a háborúk és a romlottóság, mindez csak a kormányhatalom elismeréséből fakad. A kormányhatalom jobb, vagy rosszabb, mint a többi ember? Ha jobb, akkor hasznos, ha rosszabb, akkor káros. De, hogy ez az ember rosszabb — Rettenetes Iván, VIII. Henrik, Marat, Napoleon, Metternich, Talleyrand, a Miklós cárok —, azt a történet igazolja.

A társadalomban mindig van hataloméhes, lelkiismeretlen, kegyetlen ember, aki saját hasznára erőszakot, rablást, gyilkosságot is elkövet. Ha nem lenne kormányzat, ez az ember közönséges útonálló bandita lenne, akit azonban tetteitől visszatartana a közvélemény. Olyan közösségben azonban, amelyben az erőszak uralkodik, ezek az emberek elérik a hatalmat, a közvélemény pedig nemcsak hogy nem fékezi, hanem a megvesztegetett és mesterségesen meghamisított közvélemény még támogatja, dicséri és dicsőíti is őket.

Azt szokták kérdezni: hogyan élhet az ember kormányhatalom nélkül? A kérdésnek az ellenkezőnek kellene lennie: az ember, mint értelmes lény, hogyan élhet erőszak alatt? Az ember vagy értelmes lény, vagy nem az. Ha nem az, akkor mindent csak az erőszak intézhet el, de viszont akkor semmi alap sincs arra, hogy népelemeknek van joguk a hatalomra, másoknak pedig nincs. Ha azonban az ember értelmes lény, akkor a közösséget nem az erőszakra, hanem az értelemre kell alapítani.

Mit tegyünk?

A népeket fenyegető mai válság lényege: az emberiség szabadítsa fel magát az alól a csalás alól, amely azt mondja, hogy az emberi hatalomnak engedelmességgel tartozik. És mivel ennek a forradalomnak természete egészen más, mint az elmúlt forradalmaké volt, a benne résztvevő ember tevékenysége is egészen más kell, hogy legyen.

A régebbi forradalmak résztvevőinek feladata az volt, hogy a hatalmat erőszakkal megbuktassák és magukhoz ragadják. A mai válságos átalakulás résztvevőinek feladata csak az lehet, hogy mindennemű hatalomra alapított intézmény alól, amely értelmét elvesztette, magát függetlenítse és életét a kormányzatoktól függetlenül rendezze be.

Az előbbi forradalmak résztvevői főként a felsőbb osztályokhoz tartoztak és testi munkát nem végeztek, vagy legfeljebb városi munkások voltak, ennek az átalakulásnak résztvevői főként a földműves tömegek lesznek. Akkor a forradalmak a városokban zajlottak le, ma pedig a vidéken fog lezajlani. Akkor a résztvevők száma csekély volt, ma a résztvevő a nép nyolcvan-kilencven százaléka kell, hogy legyen.

A veszély, ami ma az orosz népet fenyegeti, nem az, hogy az erőszakra alapított kormányzatot megbuktatja és nem fog akadni kormányzat, amely az előbbi helyét elfoglalja, a fenyegető veszély az, hogy a népet valamely erőszakos tevékenység fogja elragadni. Az orosz népet, amely sajátos helyzeténél fogva az igaz és békés utat hivatott megmutatni, az a veszély fenyegeti, hogy az előbbi forradalmak utánzója lesz, a megszabadulás útját, amelyen áll, elhagyja és hamis ösvényre lép, amelyen aztán a keresztény emberiségre biztos romlás vár.

Ahhoz, hogy ettől a fenyegető veszélytől megmeneküljenek, az oroszoknak mindenekelőtt teljesen önmagukká kell válniuk, nem szabad, hogy valamely európai, vagy amerikai alkotmányról példát vegyenek. Csak saját lelkiismeretüket szabad megkérdezniük.

Az orosz népnek úgy kell tovább élnie, ahogy mindig is élt és harc nélkül, türelmesen minden erőszakot el kell viselnie és semmiféle erőszakos hatalmi tettben nem szabad résztvennie, nem szabad beleegyezéssel adót fizetnie, beleegyezéssel rendőri, közigazgatási, katonai szolgálatot teljesítenie. Az erőszaknak minden legkisebb alkalmazása kihívja az erőszak ellentétét és ha már az erőszak területére lépett, akkor ott az államhatalom az erősebb. Az erőszakot csak az erőszak elleni passzív tiltakozás semmisítheti meg.

A városi lakosság pedig: a nemesek, a kereskedők, az orvosok, a tudósok, az írók, a mérnökök értsék meg azt, hogy a nép kisebbségét jelentik és értsék meg, hogy a cél most csak egy lehet: az egész nép felszabadítása, a többség, a százmilliónyi földművesség felszabadítása. Be kell látniok, hogy most nem valamilyen forradalmat kell rögtönözniök: — Gyerünk, csináljunk forradalmat! — felkiáltással.

A mi időnk eszméje nem lehet az erőszak alakjának megváltoztatása, hanem az erőszak teljes kiküszöbölése; ezt pedig úgy kell megvalósítani, hogy az emberek megtagadják a hatalomnak az engedelmességet. Ilyen módon a dolgozó népre nyomasztóan ható ínség harc nélkül, erőszak nélkül fog megszűnni. Ugyanakkor pedig teljesül a törvény, amelyet a kereszténység tanít: az ember megadással viselje el a hatalmat, de ne engedelmeskedjék neki. Keresztény ember a hatalomnak nem hódolhat meg, vagyis hódolattal nem lehet annak a hatalomnak részese, amely kizárólag erőszakon nyugszik, amelyet az erőszak tart fenn és a keresztény törvénnyel ellenkező magatartást tanúsít és erőszakot követel, katonai szolgálatot, háborút, fegyházat, kivégzéseket, a föld elrablását. Ilyen körülmények között az emberiség testi java éppen úgy, mint magasabb szellemi üdve is egyetlenegy tett következtében teljesül. Ez az egy tett: az erőszak harc nélküli elviselése, az erőszakban való nem-részvétel és a hatalommal szemben az engedelmesség megtagadása.

Ha a városi lakosság a válságos átalakulásban az emberiséget szolgálni akarja, első tette az legyen, hogy adja

fel a mai napig űzött kegyetlen, forradalmi, természetellenes, kiagyalt tevékenységét. Vidékre kell költöznie és a nép munkáját kell felvennie, a néptől meg kell tanulnia a türelmet, az egykedvűséget, a hatalom megvetését, de mindenekelőtt el kell sajátítania a nép szorgalmas munkáját.

Az új közösség szervezete.

Igen, de a keresztény világ embere, ha az állam formáját levetette és nem a kormányzat alattvalója többé, milyen életformában fog élni?

A választ erre éppen az orosz nép tulajdonságai adják meg. Ezeknek a tulajdonságoknak alapján hiszek abban, hogy a válságos átalakulás nem másutt kezdődik és teljesül, hanem egyedül és csakis Oroszországban.

Az államhatalom szünetelése sohasem akadályozta meg Oroszországban a földműves közösségek szövetkezeti berendezkedését. Éppen ellenkezőleg, az államhatalom beavatkozása volt az, amely ezt a belső, az orosz nép életére annyira jellemző szervezetet megzavarta. Az orosz nép, mint a földművelő népek nagy többsége, mint a méhkas méhei, bizonyos szövetkezeti közösségekbe tömörül, hogy az emberi élet szükségleteit meg tudja szerezni. Ahol csak a kormányzat beavatkozása nélkül oroszok telepedtek meg, egymás között nem az erőszakra, hanem a kölcsönös megegyezésen alapuló közösség rendjére építettek, a földet közösen művelték úgy, hogy ez tökéletesen megfelelt a békés együttélés követelményének. Az ilyen közösségek a kormányzat segítsége nélkül Oroszország egész keleti részét betelepítették. Ilyen közösségek, mint a nyekraszovok, Törökországba vándoroltak ki s ott keresztény közösségük fenntartása mellett a török szultán főhatósága alatt éltek és élnek ma is. Ilyen közösségek, a nélkül, hogy tudomást szereztek volna róla, Kínába mentek át, Közép-Ázsiába és ott éltek, a nélkül, hogy belső rendjükön és önkormányzatukon kívül bármilyen más hatalomra a legkisebb igényt tartottak volna. Így él az orosz földműves nép túlnyomó többsége a nélkül, hogy való igénye lenne a kormányzatra, mindössze

csak eltűri a kormányzat hatalmát. A kormányzat az orosz nép számára sohasem volt szükségesség, hanem mindig csak teher.

A kormányzat távolléte — annak a kormányzatnak a távolléte, amely a föld használatának jogát hatalmi szóval a henyélő uraság számára tartja fenn —, a földműves életét csak kedvezőbbé teheti. Az orosz nép ezt a körülményt mindig is a gondtalan élet szükségszerű alapfeltételének tekintette. A kormányzat távolléte a földművesnek kedvez, mert a hatalom a magántulajdont támogatja s ha a hatalmi szó ereje megszűnt, a föld felszabadul: így aztán minden ember egyenlő jogot támaszthat a földre.

Éppen ezért az oroszoknak nincs szükségük arra, hogyha a kormányzati hatalmat kiküszöbölik, a közösség életének olyan új formái fölött tépelődjenek, amelyeket a régi formák helyébe tesznek. Ezek a formák az orosz népben máris élnek, mindig is éltek és a közösség igényeinek tökéletesen megfeleltek.

Ezek a formák: a községi közigazgatás, amelynek alapelve a község tagjainak egymás közötti, teljes egyenlősége, az ipari vállalkozásoknál a munkásszövetségek és a föld mint köztulajdon. Az a válságos átalakulás, amely a keresztény világot fenyegeti s amely Oroszországban máris megkezdődött, az előbbi forradalmaktól abban különbözik, hogy azok csak romboltak, a nélkül, hogy a lerombolt helyébe valami újat építettek volna, legfeljebb a régi hatalom helyébe a hatalomnak valamely új alakját tették. A jelenlegi átalakulásnál semmiféle rombolásra nincs szükség; amiről szó van, mindössze az, hogy az ember a hatalomban többé ne vegyen részt. Nem kell a növényt kitépni, hogy helyébe valami mesterségeset és élettelenül ültessenek, mindössze csak el kell távolítani azt, ami a növény szabad fejlődését eddig megakadályozta. A nagy, folyamatban levő átalakulás tevékeny részesei éppen ezért nem azok a magabiztos, sürgő-forgó, pimasz népség lesz, amelynek sejtelte sincs arról, hogy a rossz gyökere a hatalom s amely hatalom életformáján kívül mást el sem tud képzelni, így tehát a fennálló ha-

talimat vakon és meggondolatlanul azért rombolja le, hogy helyébe mást tegyen. A folyamatban levő forradalom tevékeny résztvevői csak azok az emberek lesznek, akik semmit sem pusztítanak el, semmit sem rombolnak le, életüket azonban a kormányhatalomtól teljesen függetlenül rendezik be, akik harc nélkül minden erőszakot türelemmel elviselnek, de a kormányzásban nem vesznek részt s nem engedelmeskednek.

A földművelő népnek, az orosz nép túlnyomó nagy többségének, csak arra van szüksége, hogy úgy éljen tovább, mint ahogy ma él, szövetkezett paraszti életében, csak a kormányzat munkájában nem szabad résztvennie és a kormányzatnak nem szabad engedelmeskednie.

Az orosz nép minél inkább kitart saját szövetkezeti élete mellett, annál kisebb lehetősége van annak, hogy az erőszakra épített államhatalom ebbe az életbe beleavatkozzék. Ezután pedig ezt a hatalmat annál könnyebb lesz hatályon kívül helyezni, mert a beavatkozásra egyre kevesebb ürügyet fog találni és egyre kevesebben fognak kínálkozni erőszakos tetteinek végrehajtására.

Eppen ezért arra a kérdésre, amely azt teszi fel, milyen hatással lesz az emberiségre, há a hatalomnak nem engedelmeskednek többé, teljes bizonyossággal ezt lehet válaszolni: az eredmény annak az erőszaknak megsemmisítése lesz, amely erőszak az embereket egymás ellen harcra kényszerítette s amely a néptől a föld használatának jogát elrabolta. Az erőszak alól felszabadult emberek nem lesznek kénytelenek szüntelenül egymás ellen indítandó háborúra készen állni és joguk lesz a földre. A felszabadult emberek így egész természetesen az emberrel veleszületett örömteljes, egészséges, erkölcsileg tiszta földművelő munkához térnek vissza. A földműveléshez térnek vissza azért, mert az ember erőfeszítése a természet elleni küzdelemben, nem pedig a másik ember elleni háborúskodásban merül ki. Ez az a munka, amelyre minden egyéb és más munka támaszkodik és ezt a munkát csak az hagyhatja el, aki törvénytelen hatalomból él.

A kormányzattal szemben tanúsított engedetlenség az emberiséget vissza fogja vezetni a földműveléshez. A föld-

művelés életberendezése pedig odavezet, hogy kicsiny, szövetkezeti alapokon nyugvó közösségek keletkeznek olyan emberek között, akik egyenlő művelési lehetőségek között élnek.

Nagyon valószínű, hogy ezek a kicsiny közösségek nem élnek majd elszigetelten, hanem gazdasági, népi, vagy vallásos életfeltételeiket tekintve, újabb szabad egységekbe tömörülnek. Ezek az egységek azonban egészen mások lesznek, mint az előbbi államhatalomra alapított közösségek.

Az erőszak eltávolítása egyáltalán nem fosztja meg az emberiséget attól a lehetőségtől, hogy nagyobb közösséget alkosson. Ezek a kölcsönös megegyezésen alapuló szövetségek azonban csak akkor alakulhatnak meg, ha azok a szövetségek teljesen megsemmisülnek, amelyeket az államhatalmak alkottak.

A civilizáció sorsa.

Mi lesz azonban annak a sorsa, amit az emberiség elért? — mi lesz a civilizáció sorsa?

Vissza a majomhoz, — mondja Voltaire Rousseauhoz írt levelében. Az ember tanuljon meg újra négykézláb járni. Térjen vissza a természethez, mint általában mondják azok, akiknek meggyőződése, hogy a civilizáció, amelyet alkottunk, valami nagyszerű. Ezekután még csak gondolni sem akarnak arra, hogy elveszhet valami, amit a civilizáció elért.

Hogyan? — kérdezik ezek az emberek —, hogy a durva, a régesrégén elhagyott paraszti életet, a butaságot tegyük ismét városaink helyére, amelyekben földalatti és földfölötti villamosok robognak, elektromos napok fénylenek és minden utcában múzeum, színház, emlékmű díszel? Igen: a koldusnegyedekkel, London, Newyork és a többi nagyváros slumjével, nyilvános házaival, bankjaival, fegyházaival, bitófáival, milliós hadseregeivel és azzal az állapottal, hogy mindenki mindenkinek az ellensége.

A civilizáció az emberiség legnagyobb java, mondják. De, akik ezt mondják, azokhoz a kevesekhez tartoznak, akik nem ebben, hanem ebből élnek, akik, ahhoz képest,

hogy a munkás nép milyen életet folytat, kényelemben henyélnek.

A királyok, császárok, elnökök, hercegek, miniszterek, hivatalnokok, katonák, földbirtokosok, kereskedők, mérnökök, orvosok, tudósok, művészek, írók, papok, tanárok, — mind egészen pontosan tudják, hogy a civilizáció az emberiségnek olyan java, hogy megváltoztatására még csak gondolni sem szabad, arra meg, hogy eltüntessék, még sokkal kevésbbé. De kérdezze csak meg valaki a földművelő nép nagy tömegét, a szláv, a hindú, a kínai, az orosz parasztot, az emberiség kilentizedrészét, hogy a civilizáció, amely a nem földműves számára oly értékesnek tűnik, tényleg az emberiség java, vagy sem? Sajátságos! Az emberiség kilentizedrésze egészen mást fog felelni. Tudják azt, hogy szükségük van földre, trágyára, öntözésre, napra, esőre, erdőre, néhány egyszerű munkaeszközre, amit az ember maga is elkészíthet, a nélkül, hogy a földművelő életét feladná. A civilizációról azonban egyáltalában semmit sem tudnak, vagy, ha igazságtalan ítélet, vagy fegyház, vagy javítóintézet alakjában, avagy adó, vagy urasági kastély, múzeum, emlékmű, vagy a javak kicserélését akadályozó vám, vagy ágyú, csatahajó, vagy országokat pusztító hadsereg alakjában mégis ismerik, akkor azt kellene mondaniok: ha ez a civilizáció, akkor ez nemcsak fölösleges, hanem egyenesen halálos.

Akik a civilizáció áldásait élvezik és abból hasznot húznak, azt vallják, hogy az emberiség számára jótétemény. Ezek azonban ebben a kérdésben nem bírák és nem tanúk, hanem érdekelt felek.

Vitathatatlan, hogy a technikai haladás útján messzire jutottunk; de ki az, aki messzire jutott? Az elenyészően csekély kisebbség, amely a dolgozó nép munkájából él. A dolgozó nép pedig, a nép, amely mindenkit szolgál, különösen azt, aki a civilizáció előnyeit élvezi, a keresztény világban éppen úgy él, mint őt, vagy hat évszázaddal ezelőtt. Egészen ritkán élvez csak kicsiny morzsát a civilizáció áldásaiból. Ha jobban is él, az ő magatartása és a vagyonos osztály magatartása között levő különbség

nem kisebb, hanem éppen nagyobb, mint hatszáz évvel ezelőtt.

Nem kívánom azt mondani, hogy miután felismerték: a civilizáció az emberiségnek nem feltétlen java, az egészség, különösen pedig azokat az eszközöket, amelyeket a természettel való küzdelemben feltaláltak, most már hájtsuk az árokba. Ezt a gondolatot, amit oly sokan táplálnak, nem tudnám helyeselni. Azt mondom: annak a megállapítására, hogy ezek a találmányok valóban az emberiség javát szolgálják, szükséges tudni, vajjon a javakban minden ember részesül, vagy csak a kisebbség? Szükséges tudni azt is, hogy nem kell-e némelyeknek másokért valamiről lemondani, akár abban a reményben, hogy a jótéteményben egyszer talán utódaik részesülnek.

Az egyiptomi piramisok láttán meg kell rettenni azoknak az embereknek bolondságán és kegyetlenségén, akik felépítették ezeket és meg kell rettenni azon, kik lehetnek, akik kiadtak ilyen parancsokat. De mennyivel kegyetlenebb és bolondabb a mai emberiségnek az a sok tíz- és harminchatemeletes palotája, amelyre annyira büszkék. Köröskörül nevet az erdő, a mező, a kristályos patak, a tiszta levegő, a nap, a sok madár, az állat, az emberek pedig félelmetes erőfeszítéssel szélben imbolygó harminchatemeletes házat építenek, amelyben a napot senki se látja, ahol nem nő fű, nincs fa, ahol poshadt a víz és a levegő, ahol minden táplálék romlott, vagy hamisított s ahol az élet verejtékes és egészségtelen. Vajjon nincs-e az emberiségnek egész nagy része elméjében megháborodva, hogy ilyen örültséget nemcsak elkövet, hanem ezenfelül még büszke is rá? Ez azonban nem az egyetlen példa. Nézzetek körül és minden lépésnél ilyen harminchatemeletes palotát fogtok látni, amely még a piramisnál is magasabb.

A civilizáció védelmezői azt mondják: készek vagyunk és a rosszat kigyomláljuk, de amit az emberiség elért, annak érintetlennek kell maradnia. Ilyet csak az a romlott kéjenc mondhat, aki kicsapongással tönkretette egészségét, — abba, amit az orvos mond, kész belemenni, de csak olyan feltételek között, hogy kicsapongásait foly-

tathatja. Elérkezett az idő, hogy a keresztény emberiség, amelynek ugyanezeket a szavakat kell mondani, megértse, miről van szó.

A tudattalan, ritkábban tudatos hiba, amit a civilizáció védelmezői el szoktak követni, hogy a civilizációt, amely elvégre csak eszköz, célnak és eredménynek tartják és azt mindenekfölötti üdvnek tekintik. Robbanó gázok igen hasznosak utak építésénél, bombákban igen károsak. A vas az ekében hasznos, de mint lövedék, vagy fegyházrács igen káros.

A sajtó jó érzéseket és bölcs gondolatokat terjeszthet, de nagyobb eredménnyel hamisakat és gonoszakat. A kérdést, hogy a civilizáció káros, vagy hasznos, az dönti el, vajjon a közösség szelleme milyen: jó, vagy rossz? A mi társadalmunkban, ahol a kisebbség elnyomja a többséget, a civilizáció rossz. Az uralkodó kisebbség eszköze, hogy a többséget szolgátságban tartsa.

A magasabb osztályba tartozóknak végül is be kell látni, hogy az, amit civilizációnak és kultúrának neveznek, csak a szolgatartás eszköze s ez teszi lehetővé azt, hogy a nép óriási többségét iga alatt tartsa.

Végtére is be kell látnunk, hogy menekülésünk nem az, hogy ezen az úton, amelyen addig haladtunk, tovább megyünk, nem az, hogy mindent fenntartsunk, amit elértünk, hanem belátni, hogy tévúton mentünk és olyan mocsárba értünk, amelyből valamiképen ki kell jutnunk. Ne az legyen a gondunk, hogy azt, amink van, fenntartsuk, hanem ellenkezőleg: vessük le bátran mindazt, amire nincs okvetlen szükségünk, de amit görnyedő hátunkon cipeltünk, hogy a mocsárból ismét szilárd talajra érjünk ki.

Az értelmes és józan élet az, hogy az ember a kínálkozó lehetőségek közül mindig azt válassza ki, ami a legértelmesebb és legjózanabb. A keresztény emberiség a mai helyzetben elhatározás előtt áll és két lehetőség között választania kell: vagy tovább megy az úton, amelyet a fennálló civilizáció a kisebbség számára biztosít ugyanakkor, amikor a többség szükségben és szolgátságban él, — vagy pedig most mindjárt, nem pedig a

távol jövőben javainak egy részéről, vagy akár az egészről le kell mondania.

Úr és szolgálta.

Az emberiség életének vonala nem egyéb, mint az egyre növekvő éberség. Az előbbi, hamisnak felismert alapokat elhagyjuk, újakra helyezkedünk és új eszméket követünk. Az emberiség élete pontosan fedi az egyes ember életét, amely szintén nem más, mint szüntelen növekedés a régiből az újba.

Ezt a növekedést az elkövetett hiba felismerése és a hibától való megszabadulás logikai folyamata követi. Az emberiség életében azonban éppen úgy, mint az egyes ember életében, vannak időszakok, amikor a hiba a multban elkövetett hiba teljes egészében lelepleződik s ugyanekkor megjelenik a kényszer, hogy ezt a hibát jóvá kell tenni. Ezek a forradalmi időszakok. A keresztény népek ma ilyen időszakban élnek.

Az emberiség a hatalom törvénye szerint élt és más életet nem ismert. De eljött az idő és az emberiség vezető szellemei az egész élő világ számára közös és azonos új törvényt kezdtek hirdetni: a kölcsönös szolgálatot. A népek a törvényt elfogadták és felvették, de nem teljes értelmében. Igaz, hogy igyekeztek alkalmazkodni hozzá, de továbbra is csak a hatalom törvénye alatt éltek. Ekkor jelent meg a kereszténység, amelyben felismerte a nagy igazságot az emberiség. Egy törvény van, ez az egyetlen törvény köt össze minden élő embert és ez az, ami számunkra az elérhető legnagyobb boldogságot hozza, ez a kölcsönös szolgálat törvénye. A kereszténység feltárta az okot, hogy ez a törvény az életben miért nem valósulhatott meg. A törvény azért nem valósulhatott meg, mert az emberiség szükségesnek és áldást hozónak tartotta, ha jó cél érdekében erőszakot alkalmazott és mert a megtorlás törvényét igazságosnak érezte. A kereszténység kimutatta, hogy az erőszak mindig és minden körülmények között káros és megtiltotta, hogy az emberek a rosszat rosszal torolják meg. A keresztény emberiség a kölcsönös szolgálatnak az egész világra

érvényes és közös értelmét nem fogadta el, mert igaz ugyan, hogy e törvény szerint kívánt élni, de önkéntelenül a pogány hatalom törvénye alatt élt tovább. A lélek természetével ennyire ellenkező életmód az emberiség romlását egyre nagyobbá és nagyobbá tette, a kisebbség fényűzése, tékozlása, kényelme, bősége egyre növelte a nagyszámú többség szükségét, szegénységét és szolgaságát. A legutóbbi időkben aztán az egyik oldalon a fényűzés romlottsága, a másikon pedig a szolgaság ínsége elérte a keresztény világban a legfelső fokot. Különös élességgel látható ez olyan népeknél, amelyek régen elhagyták a földművelés természetes életrendjét és felültek az állítólagos önkormányzat gondolatának.

Az orosz nép részben, mert vidéki életet élt, részben, mert nem ült fel az önkormányzat csalásának, de mindenekelőtt, mert a kormányzattal szemben mindig megőrizte keresztény magatartását a kegyetlen, borzalmas, fölösleges, szerencsétlen háború után, amelybe kormányzata beugratta és mert az elvett földet a kormányzat nem adta vissza, az orosz minden népnél előbb felismerte, hogy micsoda a mai kereszténység ínségének oka. Éppen ezért a nagy válságos átalakulásnak innen kell kiindulnia, annak az átalakulásnak, amelyet az emberiségben senki sem fog elkerülni s amely nélkül a szenvedéseknek ezt a végtelenségét áthidalni nem lehet.

Ez éppen a most kitörő orosz forradalom jelentősége. Európa és Amerika népeinél ez a forrongás még nem kezdődött el, de az okok, amelyek a forradalmat Oroszországban felidézték, az egész keresztény világban teljesen egyöntetűen megtalálhatók. A fegyverkezés mindenütt hallatlan méreteket öltött és látszik, hogy nem ismer háttárt, a munkásnép szomorú helyzete mindenütt egyforma és a dolgozók elégedetlensége, amely annak a következménye, hogy a földhöz való természetes jogától megfosztották.

Az orosz nép világosan látja, hogy minden ínség oka az, hogy engedelmeskedik a hatalmi szónak. Az oroszok számára két út nyílik: vagy lemond értelmes és szabad existenciájáról, vagy nem engedelmeskedik többé. És ha

Európa és Amerika népei, amelyek elvakult élethajszájukban és az önkormányzat hazugságának felülve, ezt még nem látják, nemsokára be fogják látni, mert eljön az idő, amikor ezzel a kérdéssel szemtől szemben fognak állani. Az államhatalomban való részvételük, amit ők szabadságnak neveznek, a szolgaságnak mindig szigorúbb és elviselhetetlenebb alakjába vonja őket, a szükség pedig, ami a szolgaság következménye, egyre növekedni fog. A növekvő szükség alól való felszabadulás egyetlen eszköze: az engedelmesség megtagadása a kormányzattal szemben. Ahhoz, hogy ez a válságos átalakulás megtörténhessék, olyan emberekre van szükség, akik szabadok, akik igényt tartanak a jogra, az igazságra és a szabadságra.

A konvencionális szokásoktól és babonás előítéletektől csak egyetlen pillanatra kell megszabadulni, hogy az ember a keresztény népek valódi helyzetét felismerje. Legyen a nép despóta, vagy demokrata kormányzat alatt, meg kell borzadnia a szolgaság mértékétől, amelyben az ember ma él, miközben azt képzei, hogy szabad.

Minden élőlény fölött, bárhol született, az embereknek valamely csoportja áll, de a csoportot egyáltalán nem ismeri. Fölötte áll és életének törvényét megszabja, meghatározza, mit szabad tennie, mit nem. Minél tökéletesebb az állam rendje, annál sűrűbb a törvénynek ez a hálója. Megparancsolja kinek és hogyan tegyen hűségesküt, ami azt jelenti: a törvény megtartására tegyen ígéretet, de olyan törvények megtartására is, amelyek ma még nincsenek, csak a jövőben hozzák őket. Meghatározzák, az ember hogyan és mikor házasodhat, hogyan válhat el, gyermekeit hogyan nevelje, vagyonát hogyan és kire hagyja, mikor kell tanúskodnia, naponta hány órát dolgozzon, gyermekét mikor oltassa be, házát milyen alakra építtesse.

A természetes az lenne, hogy a romlatlan és épelméjű ember ilyen megalázó helyzetben azt mondja: miért tegyem én mindezt? Életemet a lehető legjobban kívánom berendezni és magam akarom eldönteni, mi az, ami számomra hasznos. Hagyjatok békét a ti Franciaországotok-

kal és Oroszországtokkal! Akinek szüksége van rá, ám törődjék vele! Nekem egyik se kell. Erőszakkal mindent elvehettek tőlem, amit akartok, én magam azonban nem adom beleegyezésemet saját szolgálomhoz.

Csak egyetlen átok van, ami alatt az emberiség szenved, ez a kettéhasadás, hogy van: úr és szolga. Van ember, aki gondtalanul, fölöslegekkel, semmittevésben él, aki hatalom, vagy pénz fölött rendelkezik s ezzel a többi fölött uralmat gyakorol. És van ember, a többség, aki gondok közepett, porbasújtva él, késő öregségéig dolgozik és a hatalomnak, vagy a vagyonnak szolgál. Ezt az átkot mindenki érzi. Ahhoz, hogy az emberiség helyzete megjavuljon, ezt fel kell oldani. A régebbi forradalmak ezt a csomót erőszakkal akarták kettévágni. A módszer hibás volt. Semmiféle politikai, vagy gazdasági rend az egyenlőtlenséget eltüntetni nem tudja. Az átkot csak a szabadság oldhatja fel. Ez a szabadság pedig az, hogy az ember többé ne engedelmeskedjék a hatalmasok közöségének.

De senki se mondhatja, hogy: Rajta hát! Nem engedelmeskedem többé! Mert nem engedelmeskedni csak az tud, aki viszont Isten törvényének engedelmeskedik. Az ember nem lehet szabad, ha a kölcsönös szolgálat isteni törvényét nem tartja meg. Az ember csak abban a mértékben válik szabaddá, amilyen mértékben betölti a legmagasabb törvényt.

Ez annak a nagy válságos átalakulásnak lényege, amely a keresztény népekre vár.

AZ EGYETEMI NYOMDA
kis tanulmányai között jelentek meg

KARL MANNHEIM
A SZOCIOLÓGIA
FELADATAI

*A világhírű szociológus első,
magyar nyelven megjelent
tanulmánya.*

JOHN STRACHEY
A TÁRSADALMI
HITEL

*A kapitalista és a szocialista
gazdasági rendet állítja pár-
huzamba a kiváló angol köz-
gazdász.*

PAUL VALÉRY
EURÓPA JÖVŐJE
ÉS BUKÁSA

*A költő és tudós mélyen-
látó megállapításai, kinyi-
latkoztatásszerű kijelen-
tései.*

JEAN H. JEANS
AZ ÚJ FIZIKA
VILÁGKÉPE

*A méltán népszerű tudós a
természetfilozófia új kör-
vonalait rajzolja föl kis
remekművében.*

E L Ö K É S Z Ü L E T B E N

Martin Heidegger: MI A METAFIZIKA?

John C. Powys: A KÖNYV KRITIKÁJA.

*N. Herbert-Nilsson: A FEJLŐDÉS GONDOLATA
ÉS A MODERN BIOLÓGIA.*

Robert Michels: A TÁRSADALMI OSZTÁLY.

Hamvas Béla: A SZÁZ KÖNYV.

Kiadásért felelős: dr. Máté Károly.

46.390. — Egyetemi Nyomda, Budapest. (F.: Thiering Richárd.)

ZMNE

Egyetemi Központi Könyvtár

84716201

